

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Un tast de català d'Elna (4)

La mala reputació del greix

Joan Bosch

InfoMigjorn, [núm. 1.315](#), 31 de gener del 2017

[Podeu escoltar aquest article, enregistrat per l'autor mateix, en aquest enllaç](#)

Avui, vos parlaré del mot «greix» per dues raons. Primer, perquè, a Elna, no el pronunciem com tothom, i després, perquè la seua dolenta reputació ha transformat el sentit i l'ús d'un parell d'adjectius que no tenen res a veure amb els teixits adiposos.

A Elna, el mot «greix» entra en la categoria de les paraules que tenen una ics final muda. La regla de pronunciació que apliquem en aquest cas és una mica complicada. Simplificant les coses abusivament, jo dirii que en català septentrional la ics i la ge finals s'emmudeixen en els sons «aix», «eix» i «uix» i se pronuncien normalment en els sons «ix», «oix» i «tx». Vegem-ne aquí sota, alguns exemples il·lustratius:

Desaparició:

aix ⇒ *ai*: Vai(g) a escola – Fai(g) bugada – Daltabai(x) – Un calai(x)

eix ⇒ *ei*: El pei(x) – Cuinar sense grei(x) – Ara matei(x)

uix ⇒ *ui*: Fui(g) d'aquí! – Cotó flui(x)

Conservació:

atx: Un raig de sol – El mes de maig

etx: Un festeig – Un bateig

òtx: Un barret roig – Un estoig ple de joies

òtx: Un home completament boig – Gran goig i alegria

óix: Una branca de boix – Va tornar a casa tot moix

ix: Un repix de mongetes – El guix d'una paret

D'una altra banda, els règims alimentaris baixos en calories han foragitat el greix i el sagí de les nostres cuines i com a conseqüència indirecta han cobert d'oprobí l'adjectiu *gras*, el qual ha estat reemplaçat progressivament per l'adjectiu *gros*. Per quina raó misteriosa? Probablement per influència castellana perquè, bàsicament, el castellà té una sola paraula –*gordo*– on nosaltres en tenim dues, *gros* i *gras*. I la gent confon cada cop més els dos conceptes. I aquesta confusió provoca un desplaçament de sentit general en el qual el *gras* esdevé *gros* i el *gros* esdevé *gran*.

De manera general, recordem que l'adjectiu *gran* fa referència a les dimensions superficials, la capacitat, la quantitat o la intensitat d'una cosa, l'adjectiu *gros* fa referència al seu volum i l'adjectiu *gras* al greix que conté.

Quan eri jove, la gent d'Elna feia servir *gras* i *gros* sense complex i no recorria a *gran* amb tanta freqüència com a hores d'ara. Mit aquí un arpat d'exemples:

El porc que tenim a la porcigola és el més **gran gros** que mai hem tingut. Encara és magre. Cal esperar que s'engreixi bé. El matarem quan serà ben **gros gras**.

Jo, a l'escola dels cagaires, hi vaig anar un sol any. Amprés, me van enviar, directament, a l'escola dels **grans grossos**.

En sàller d'escola, hi havia un nin més **gran gros** que jo que me volia trucar. Jo, pets de fúger, cap a casa. Me vaig pas deixar agafar.

Mare meu! Com s'ha fet **gran grossa** la teua nina! És bonica com un sou tot nou!

Al meu veí li agraden les votures **grans grosses**.

Tenen una casa **gran grossa** amb jardí i piscina que deu valguer un llardó!

Han guanyat a la loteria una **gran grossa** suma de diners.

Ara que és deixat de la dona, menja com un golafre i és **gros gras** com un teixó.

Pobra dona! Era tan **grossa grassa** que se podia pas pus cordar les sabates!

La taula **gran grossa**, ningú no la podia moure.

Aquestes sabates són massa **grans grosses**. Els peus m'hi ballen.

Si vol beure llimonada, haja-li un veire més **gran gros**.

Te faig una abraçada ben **gran grossa** i un potó ben **gran gros**.

Després d'un **gran gros** temporal, el rec **gran gros** anava ple de gom a gom.

El llenyataire m'ha portat tirols massa **grans grossos** per a la nostra ximenella.

I recordem que en llenguatge col·loquial, el femení *grossa* aplicat a la femella d'un animal o a una dona, significa 'plena / prenyada':

A l'establa, hi havia una vaca **grossa** que encara havia pas vedellat.

A la sala d'espera, hi havia una dona **grossa** amb dos mainatges a la trossa.

Endemés, remarquem que, quan l'apliquem a una persona, l'adjectiu *gran* també pot significar 'd'una edat més avançada' i l'adjectiu *gros* 'd'una estatura més important':

El caganiu de la família sempre demanava ajuda al seu germà **gran** que era d'un tall més **gros** que ell.

També remarquem que *gran* canvia de sentit quan l'anteposem al nom que qualifica. En aquest cas significa: que ultrapassa el nivell ordinari quant a dignitat, mèrits, condició intel·lectual o moral, etc. Quan mencionem un «gran poeta» tothom sap que fem al·lusió a les seues qualitats literàries i que no parlem de la seua edat ni tampoc de la seua alçada.

Ara, reconeguem que en una colla de casos la diferència entre *gran* i *gros* és molt tènue i pot ésser matèria de controvèrsia. Com caldria dir, exactament: gran quantitat o grossa quantitat? Personalment, quan vacil·li entre dues possi-

bilitats gairebé equivalents, m'estimi millor llestar l'expressió que més m'allunya de la llengua castellana. En aquest cas, jo dic: «grossa quantitat» per oposició a «gran qualitat», perquè l'adjectiu «grossa» il·lustra molt bé l'embalum de la quantitat i l'adjectiu «gran» l'excel·lència de la qualitat. I al moment de triar entre «casa gran» i «casa grossa», dic «casa grossa» perquè me recordi de les expressions ben nostres: «fer un disbarat **gros** com una casa» i «portar un gat **gros** com un temple».

Glossari

repix	regueró fet a mig cavalló per sembrar-hi granes o plantar-hi hortalissa
mit aquí	vet aquí
arpat	grapat
porcigola	cort de porcs
escola dels cagaires	escola maternal
amprés	després
escola dels grossos	escola primària
sàller	sortir
trucar	apallissar
pets de fúger	comes ajudeu-me
nin/nina	nen/nena
votures	cotxes
valguer un llardó	valer un dineral
tirolls	tions
ximenella	xemeneia
mainatge a la trossa	criatura de bolquers
llestar	triar

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   [@InfoMigjorn](https://twitter.com/InfoMigjorn)

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Butlleta de subscripció

InfoMigjorn és una publicació setmanal sobre llengua. La subscripció anual (persones físiques)* són 20 euros. Si us hi voleu subscriure empleueu aquesta butlleta i envieu-la per correu electrònic a infomigjorn@migjorn.cat o bé per correu postal a Xarxa de Mots, Travessera de Gràcia 238, baixos 1a, 08024 Barcelona.

Nom i cognoms:

Adreça electrònica:

D'on sou?

Opció A. Domiciliació bancària. IBAN (24 xifres):

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Opció B. Ingrés o transferència de 20 euros a un d'aquests dos comptes:

- CaixaBank ("la Caixa"): **ES31 2100 0807 7802 0113 0452**
- Banc de Sabadell-CAM: **ES67 0081 0077 8400 0145 6056**

En fer la transferència, indiqueu **el nom** complet i **l'e-mail** on voldreu rebre els butlletins.

Opció C. Pagament per PayPal o targeta de crèdit: visiteu la pàgina <http://www.migjorn.cat/okalta.html> i feu clic al botó "Subscriure-s'hi".

Per a qualsevol dubte o consulta, escriviu a infomigjorn@migjorn.cat

* Subscripcions institucionals: 50 euros, amb dret a rebre el butlletí en cinc adreces.

D'acord amb la legislació sobre protecció de dades, en subscriure-us incorporarem les vostres dades al nostre arxiu. Teniu dret a sol·licitar l'accés a les vostres dades, modificar-les o cancel·lar-les escrivint a infomigjorn@migjorn.cat.